

ТУРИСТИЧНА СФЕРА ЯК ПРІОРИТЕТНИЙ НАПРЯМ ДІЯЛЬНОСТІ МАЛОГО БІЗНЕСУ

У статті проаналізовано розвиток підприємництва туристичної сфери; визначено комплекс проблем, що уповільнюють його подальше функціонування; наведено можливі варіанти розвитку туристичної сфери; запропоновано здійснити диверсифікацію; надано очікувані результати.

Ключові слова: *мале підприємництво, туристична сфера, розвиток, диверсифікація.*

Вступ. Процес становлення середнього класу в нашій країні вимагає визначення пріоритетних напрямів розвитку підприємництва. Досвід високорозвинених країн доводить, що за останні десятиліття в світовому господарстві склалась і найшвидше розвивається індустрія туризму, яка володіє величезною матеріальною базою, забезпечує зайнятість мільйонам людей і взаємодіє майже з усіма галузями народного господарства. На долю міжнародного туристичного бізнесу припадає близько 6% світового валового національного продукту, близько 8 % світового експорту, доходи від нього поступають лише доходам від експорту нафти, нафтопродуктів і автомобілів, 7% сумарних капіталовкладень, 11 % світових споживчих витрат і 5 % всіх податкових надходжень [4, с. 247]. Згідно з даними Всесвітньої туристичної організації, прийом закордонних гостей в 6 разів вигідніших від експорту м'яса, в 3 рази – експорту електроніки, пшениці чи газу [7, с. 202].

Постановка проблеми. В багатьох країнах світу туризм є однією з найбільш пріоритетних галузей, внесок у валовий національний дохід яких складає 20-45%, а надходження від іноземного туризму є основним джерелом отримання валюти [2, с. 31]. Доходи від даної галузі в Туреччині досягають майже 16 млрд. дол., Індонезії – 5 млрд. дол. США, Чехії – 3 млрд. дол. США, Куби - 2 млрд. дол. США [3, с. 4]. Кожний відсоток світового туристичного ринку, охоплений США, дає американській економіці приблизно 2 млрд. дол. США, близько 200 млн. дол. США податкових надходжень, а також відповідно до експертних оцінок, 30000 нових робочих місць [6, с.23].

Виклад основного матеріалу дослідження. На нашу думку, забезпечення розвитку даної сфери економіки в Україні активізувало б розвиток регіонів і прискорило б процес формування середнього класу. Оскільки, як підтверджують вищенаведені дані, туристична індустрія сприяє диверсифікації економіки і забезпечує зростання доходів населення та підвищення рівня добробуту нації. Вона сприяє збільшенню доходної частини бюджету за рахунок прямих і непрямих податків (плата за візу, митний збір, сума прибуткового податку від заробітної плати). Окрім цього, туризм є потужним джерелом залучення іноземної валюти і різного роду інвестицій.

Необхідно також наголосити, що в розвинених країнах світу соціально-економічне значення туристичного бізнесу полягає в тому, що в його обслуговуванні задіяні в основному підприємства малого і середнього бізнесу (наприклад, в США їх кількість становить близько 95% всіх підприємств [6, с. 24]). У більшості випадків вони функціонують незалежно одне від одного при наявності лише мінімально необхідного координаційного механізму.

Окрім підприємств індустрії туризму, обслуговуванням туристів займаються багато інших організацій. Але на відміну від чисто туристичних підприємств вони можуть функціонувати і без туристів, але під час туристичного сезону їх діяльність значно активізується, що також впливає на зайнятість і збільшення доходів місцевого населення. До таких організацій відносять: пункти оренди легкових автомобілів; автогосподарства, які надають автобуси для екскурсій; таксомоторні парки; магазини; ресторани, кафе, бари тощо; фотоательє; підприємства сфери дозвілля; підприємства зв'язку.

Розвиток туризму впливає на розвиток дорожнього будівництва, яке є одним із основних факторів загального економічного розвитку країни. Капіталовкладення держави і приватних компаній у будівництво нових готелів і реставрацію існуючих, стимулюють розвиток будівельної галузі в цілому.

Важливе значення має вклад міжнародного туристичного бізнесу у розвиток харчової промисловості. Наприклад, за даними французьких національних розрахунків, витрати іноземних туристів на продукти харчування дорівнюють 9% загальної суми доходів від іноземного туризму. Затрати на придбання горючо-мастильних матеріалів, технічне обслуговування автомобіля, штрафи складають майже 20% всіх доходів від іноземного туризму.

Таким чином, необхідно підкреслити, що розвиток міжнародного туризму в кінцевому результаті сприяє росту і розширенню промислового виробництва в цілому, покращенню його структури і збільшенню продуктивності праці в багатьох сферах економіки. Як одна з форм міжнародних економічних відносин він набув великих масштабів і став здійснювати суттєвий вплив не тільки на сфери економіки, які з ним пов'язані, але й на політичні, економічні і культурні зв'язки між державами в цілому.

Особливе місце туристичній індустрії відводиться у створенні робочих місць. В готельному господарстві розвинених країн середній показник зайнятості становить 3 чоловіки персоналу на 10 туристів і чим вище категорія готелю, тим більше затрати праці (в готелях категорії «5 зірок» на обслуговування 1200 гостей зайнято близько 600 чоловік персоналу). При цьому витрати на створення одного робочого місця в 20 разів менші, ніж у промисловості, а оборотність інвестиційного капіталу в 4 рази вища, ніж в інших сферах економіки, що важливо для розвитку малого бізнесу, оскільки, як відомо, він володіє, у більшості випадків, обмеженими фінансовими ресурсами [2, с.29]. Також необхідно наголосити, на тому що у розвинених країнах одне робоче місце в туристичній сфері веде до створення ще 5-8 робочих місць в інших сферах економіки [1, с. 175].

І найголовніше, в Україні є потужний потенціал для створення конкурентоздатної туристичної сфери, оскільки наша країна володіє різноманітним і багатим, подекуди унікальним рекреаційним потенціалом та історико-культурною спадщиною. В нашій державі існує значна кількість об'єктів, які мають світове та європейське значення та унікальний історико-інформаційний, духовно-естетичний інтернаціональний потенціал. Практично у всіх областях України виявлено мінеральні лікувальні води різного складу.

Але, нажаль, не зважаючи на багатий природо-кліматичний, культурно-історичний і національно-етнографічний ресурс, нинішній рівень розвитку туристичної сфери України важко назвати задовільним. Наприклад, Крим, не дивлячись на свій колосальний курортний і туристичний потенціал, займає досить скромне місце на світовому ринку туристичних послуг. На долю півострову припадає менше половини відсотку від загального об'єму таких послуг, в той час, як історія розвитку туризму в Криму налічує більш ста років.

За розміром території і кліматичними умовами Кримський півострів можна порівняти з Кіпром. Однак Кіпр щорічно одержує від туристичної галузі 5 мільярдів доларів США, а наша країна – на порядок менше. Водночас близько 80 відсотків вітчизняних туристичних компаній та готелів звітують про збиткову або нульову рентабельність.

Незадовільна ситуація спостерігається також і в туристичній сфері Карпатського регіону, який можна порівняти з деякими районами Швейцарських Альп. У той час весь карпатський туристичний бізнес щорічно заробляє стільки ж скільки один великий швейцарський курорт. Недостатньо використовується для залучення туристів унікальна історико-культурна спадщина західного регіону. Туристи сплачують тисячі євро, щоб провести декілька днів у замках Франції, Німеччини чи Іспанії, в той час як вітчизняні пам'ятники архітектури і музеї продовжують занепадати.

Досвід розвинених країн доводить, що гірський район може конкурувати з рівнинним в економічному відношенні насамперед завдяки розвитку індустрії відпочинку, яка у більшості випадків забезпечується підприємствами малого і середнього бізнесу. Інші сфери при цьому

відіграють роль доповнюючи, дозволяючи розширити сферу прикладання праці, використовувати поряд з рекреаційним інші види природних ресурсів – лісові й окремі мінерально-сировинні, переробні тощо.

Таким чином, наведені вище дані дозволяють зробити висновок, що практично не обмежений потенціал України: курортної сфери Криму, приморських областей, Карпатського регіону та багатьох провінційних міст, де є база для розвитку історичного та рекреаційного туризму, залишається фактично незадіяним.

В цілому рекреаційний комплекс нашої країни слабо орієнтований на різні соціальні групи населення з диференційованими доходами: багаті люди потребують значно вищого сервісу і різноманіття послуг; водночас малозабезпечене населення не в змозі сплатити встановлений мінімум послуг, оскільки ціна суттєво завищена.

Необхідно наголосити на значних регіональних диспропорціях в розвитку рекреаційно-туристичної сфери України; чітко вираженій сезонності (літній період) рекреаційної діяльності; низькій завантаженості санаторно-курортних і відпочинкових закладів; не досконалому механізмі кредитування та надання пільг бажаючим придбати путівки, доставки цих путівок та забезпеченні квитками на транспортні засоби тощо.

В Україні залишається нерозвиненість багатьох напрямків туристичної і рекреаційної діяльності, які на міжнародних ринках туристичних послуг динамічно розвиваються і становлять вагомую частку, таких як: «зелений туризм», молодіжний, дитячий, краєзнавчий, екологічний, круїзний та інші види туризму.

Створивши умови для розвитку зеленого туризму, можна вдосконалити всю соціальну сферу села та закріпити і працевлаштувати тут молодь, покращити життя мешканців при збереженні самобутніх ознак які притаманні сільській місцевості. Тим паче, що для його розвитку є необхідні передумови, так як значна кількість рекреаційний і туристичних ресурсів зосереджена в сільській місцевості (при цьому житловий фонд сіл нашої країни нараховується 6,2 млн. житлових будинків, з яких 99,9% перебуває у приватній власності[5, с. 260]). Також необхідно звернути увагу на духовну спадщини українського народу, в якій поєднуються народні обряди, звичаї, народна творчість, промисли, народна архітектура, український побут і ремесла, які при раціональному використанні можуть стати родзинкою туристично-рекреаційною сфери нашої країни.

Для цього потрібна, передусім з боку держави, розробка і реалізація дієвої стратегії розвитку даної сфери на комплексній основі, яка повинна враховувати всі аспекти законодавства, що стосуються інших секторів, таких, як транспорт, зайнятість, охорона здоров'я, сільське господарство, зв'язок тощо.

Важливо розробити дієвий механізм державної підтримки туристичної індустрії. Спираючись на світовий досвід вважаємо доцільним надання пільгових кредитів і державних гарантій для отримання кредитів підприємствам туристичної індустрії; забезпечити пільгову ресурсну, в тому числі лізингову підтримку; налагодження зв'язків з іноземними країнами з метою створення спільного туристичного продукту. Держава також має створити умови для розвитку здорової конкуренції, залучивши міжнародні готельні мережі, операторів туристичної індустрії, які встановлять світові стандарти на українському ринку.

На наш погляд, доцільним також було б створення зведеного каталогу, який містив би інформацію про: особливі природні, історичні і архітектурні об'єкти, що допомагає зробити відвідування цих міст незабутнім; авіа, залізничне і автобусне сполучення; загальну кількість і тип готельних номерів і інших видів короткотермінового розміщення; середній ціновий діапазон, сезонний а також тижневий рівень завантаженості різних міст розміщення; можливості для організації конгресів, включаючи тип приміщень, організації харчування, забезпеченості електроприладами; ресторани в районі; агентства по оренді автомобілів; безкоштовні туристичні засоби якщо такі є в наявності; наявний медичний персонал; рекреаційні можливості; короткотермінові виставки; щорічні заходи; банківські установи.

Особливу увагу необхідно приділити підготовці висококваліфікованих кадрів туристичної індустрії. Оскільки відсутність необхідних кваліфікованих кадрів на ринку

готельних послуг є одним з факторів, що пояснюють неефективну організацію праці в готелях. Недостатня кількість фахівців туристичного супроводу та їх невідповідність кваліфікації суттєво ускладнює належне використання об'єктів культурної спадщини.

В минулому туристична освіта традиційно ґрунтувалась на розвитку аналітичного мислення, оскільки працівники мали змогу виконувати аналогічні операції в різних секторах даної галузі (наприклад, продаж квитків). Але на сьогоднішній день науково-технічний прогрес зумовив зміни і в індустрії туризму. Останні досягнення докорінно змінюють класичну технологію формування, просування і реалізації туристичного продукту. Все це вимагає підготовки високоосвічених кадрів у відповідності до міжнародних стандартів.

Висновки. Отже, на сучасному етапі розвитку світового господарства туризм перетворився в унікальну потужну світову індустрію і став відігравати важливу роль в житті багатьох людей. В Україні є всі необхідні передумови для створення власного конкурентоспроможного на світовому ринку туристичного продукту, який міг би максимально задовольнити туристичні потреби громадян, при збереженні екологічної рівноваги та історико-культурного довілля. Тому стратегічним завданням має стати розвиток туристичної індустрії, як високоприбуткової сфери, яка сприятиме зміцненню економіки, наповненню державного бюджету, зростанню добробуту громадян, а отже - формуванню потужного середнього класу в Україні.

Список використаних джерел:

1. Долішній М. Місце рекреаційно-туристичного комплексу в розвитку сфери послуг і формування ринку праці України / М. Долішній, О. Гулич // Вісник ТАНГ.-2005- №5-2.
2. Кифяк В.Ф. Організація туристичної діяльності в Україні / В.Ф. Кифяк – Чернівці: Книги – ХХІ, 2003. – 300 с.
3. Огляд туристичної галузі в Україні та напрямки її розвитку. – К.: Експертно-аналітичний центр «СОЦУМ», 2005.
4. Пинда Р. Міжнародний туризм та напрями його розвитку в Україні / Р. Пинда // Вісник ТАНГ. – 2005. - №5-2.
5. Соціально-економічний розвиток України: сучасні трансформації та перспективи / [С.І. Бандур, Т.А. Заєць, В.І. Куценко та ін.]; под ред. Б.М. Данилишина. – Вид. 2-ге; допов. і переробл. – Черкаси: Брама- Україна, 2006, - 620 с.
6. Харрис Годфри. Стимулирование международного туризма в ХХІ веке: Пер. с англ. / Годфри Харрис, Кеннет Кац М. – М.: Финансы и статистика, 2000. – 240.
7. Фліссак А. Досвід розвитку ринку туристичних послуг ФРН і можливості його використання в Україні / А. Фліссак, К. Фліссак // Вісник ТАНГ. – 2005. - №5-2.

КОЛЯДА О.В. ТУРИСТИЧЕСКАЯ СФЕРА КАК ПРИОРИТЕТНОЕ НАПРАВЛЕНИЕ ДЕЯТЕЛЬНОСТИ МАЛОГО БИЗНЕСА

В статье проанализировано развитие предпринимательства туристической сферы; определено комплекс проблем, которые замедляют его последующее функционирование; приведены возможные варианты развития туристической сферы; предложено осуществить диверсификацию; представлены ожидаемые результаты.

Ключевые слова: малое предпринимательство, туристическая сфера, развитие, диверсификация.

KOLYADA O.V. THE TOURIST SPHERE AS PRIORITY DIRECTION OF ACTIVITY OF SMALL BUSINESS

Development of enterprise of tourist sphere is analysed in the article; certainly complex of problems which slow him subsequent functioning; the possible variants of development of tourist sphere are resulted; it is suggested to carry out diversification; the expected results are given.

Keywords: small enterprise, tourist sphere, development, diversification.